

Mikuláš Tichý: *ISKCON (Historie, nauka a praxe se zřetelem k ČR)*. FHS UK, Praha 2008 (odevzdáno 2009), 33 s.

Problematice nových náboženských hnutí byla v sociologické a religionistické literatuře, včetně domácí, věnována značná pozornost, mnozí autoři dokonce soudí, že až přehnaná a silně přesahující jejich skutečný význam. Bakalářská práce M. Tichého je k tomuto tématu dalším příspěvkem, bohužel v širším kontextu nepřilíš originálním. Autor obsáhle čerpá z existující literatury (bohužel i v případě ISKCONu jen z její části, cituje např. Fárkovu disertaci ale ne už její knižní podobu, zcela mu uniklo několik studií v čsp. *Religio* i jinde, o nedostatečnosti zahraniční literatury nemluvě; obecnější literatura věnující se sociologii nových náboženských hnutí je zastoupena prakticky jen dvěma knihami D. Lužného; řady věcných chyb by se autor dále vyvaroval, kdyby použil alespoň základní příručky dostupné v češtině: Rádhakrišnanovu *Indickou filosofii* a Zbavitelovy a Vackovy *Dějiny indické literatury*), jeho vlastní přínos je však velmi malý. Práce je navíc především popisná (a kompilační), málo analytická – nutno přitom přiznat, že autor prakticky nevyužil možnost práce s pramenným materiálem, ať už by jej získal jakkoli, neměl tedy co analyzovat. Podstatným důvodem těchto nedostatků jsou minimální konzultace s vedoucím práce a nerespektování jeho pokynů.

Práce začíná teoretickým a metodologickým úvodem, již v němž se však jasně ukazují její hlavní nedostatky: (1.) osobní zájem autora, který jej vedl k volbě tématu, nebyl bohužel doplněn akademickým přístupem, (2.) práce nemá žádnou metodu, (3.) objevují se v ní četné nepřesnosti a věcné chyby ilustrující nedostatečné porozumění předmětu a také (4.) formální nedostatky. Všechny tyto problémy pak přetrvávají v celém dále prezentovaném materiálu, tedy v druhé části, v níž M. Tichý popisuje vývoj indických náboženství z úhlu pohledu ISKCONu a vývoj samotné této organizace od šedesátých let do současnosti, a ve třetí části, která metodou fenomenologie náboženství postihuje hlavní naukové i ortopraktické a nábožensko-sociální rysy dané náboženské organizace. Určitý pokus o analýzu je přítomen pouze v kratičce třetí části (s. 28-30) a v závěrech, naopak v předložené práci chybí avizované přílohy (s. 33).

(Ad 2.). Autor sice tvrdí, že ve své práci aplikoval hlavně „sociologický“ přístup (s. 3), není však jasné, kde a jak. Sociologie náboženství nespočívá ve vnějším popisu náboženských organizací, jejich věr a praktik, případně vývoje. Velice sporné je i tvrzení, že výzkum nových náboženských hnutí je „objektivně důležitý pro porozumění současného stavu religiozity v západním světě“ (s. 2), zvláště když je zkoumáno pouze jediné takové hnutí; obávám se, že v daném případě je takový výzkum spíše zavádějící. Jediné případy sociologické analýzy a interpretace se v práci objevují v podobě diskuse o členech nových náboženských hnutí jako „hledáčích (ztracené) jednoty“ (s. 28; zde jsou ovšem pouze prezentovány názory D. Lužného), v klasifikaci jejich vztahu ke světu (s. 28-29; jde jen o zařazení ISKCONu do kategorie vypracované R. Wallisem, z druhé ruky přejímané od D. Lužného) a „strategií přežití“ (dtto, jen jde o konceptualizaci R. Starka; s. 29-30).

S tím souvisí také (prakticky absentující) sběr pramenného materiálu – i autor ostatně přiznává, že „neměl k dispozici mnoho vlastních pozorování ... Přínos této práce tedy nespočívá v tom, že by přinášela příliš mnoho nových dat, ale spíše kombinuje již známé skutečnosti a snaží se na nich postavit konzistentní náhled na ISKCON, jeho nauk, dějiny a některé zvláštnosti“ (s. 3). Zúčastněné pozorování, které je nejen sociálně antropologickou ale i sociologickou metodou (ad s. 3), by muselo být mnohem delší, aby přineslo nějaké výsledky, a/nebo by bylo možné čerpat z primární literatury – třeba vč. její komparace s českými překlady a komparace Prabhupádových překladů do angličtiny s originály –, to by

však autor práce musel disponovat znalostí primárních jazyků. Tvrzení, že zdroje nepředstavují problém, protože „hnutí vyvíjí velkou snahu v oblasti překladů“ (s. 2), svědčí o nepochopení akademické práce. Přesto právě zde Tichého pozorování přineslo určité výsledky, které lze označit za jediný přínos práce; dostanu se k nim níže.

(Ad 1.). Problém teoretické nedostatečnosti práce vyplývá z již uvedeného. Předložená bakalářská práce nepracuje s prakticky žádným teoretickým aparátem společenských věd a i to málo, co v ní je prezentováno (obvykle „z druhé ruky“) je často špatně pochopeno a neslouží k hlubším analýzám, které by překračovaly rovinu „autor se nad tím zamyslel“. Typickým příkladem může být třeba „diskuse“ o ne/užívání zastřešujícího pojmu „hinduismus“ pro indická náboženství (s. 4). Ani užití Weberova konceptu ideálního typu (s. 4) neodpovídá tomu, jak jej Weber zavedl.

(Ad 3.). V prezentaci „obecně indických“ náboženských představ a praktik, stejně jako těch specifických pro ISKCON, se objevuje řada nepřesností nebo omylů, z nichž uvedu jen některé: *bhakti* se rozhodně netýká *všech* forem indických náboženství; *karma* je jednou (mylně) považována z femininum a v téže větě je užit její „maskulinizovaný“ tvar *karma*Nový zákon; *šruti* (= védy) není nejstarší část *védské*, nýbrž *indické* literatury (vše na s. 4); stejně tak je velice sporná obecnost představy *trimúrti* (s. 6), chybí vysvětlení podstaty Šankarovy *advaity* (s. 7) atd. Celek působí dojmem, že autor z existující literatury vypsal to, co mu právě přišlo důležité (ne vždycky správně), a tyto výpisky nějak „poskládal za sebe“.

Ještě závažnějším problémem je skutečnost, že se v souladu se sebepojetím oddaných – ale bohužel bez jakékoli analýzy – předpokládá jasná návaznost tohoto hnutí na tradici bengálského višnuismu a (současně) neohinduistických forem indických náboženství. Autor nic neví o vztazích mezi *Bráhmamádž* a Rámakršnou (který se navíc považoval za převtělení kde koho, zdaleka nejen Čaitanji), ani o zjevných reinterpretacích nesystematického Rámakršny Vivékánandou (vše s. 10), tím méně je schopen určit vzájemné vztahy mezi historickými a novými formami indických náboženství až po současnost, včetně velice specifického přístupu Prabhupády. Jen pro dokreslení dodávám, že naprostá většina Indů ISKCON *nepovažuje* za „hinduistické“ náboženství, mj. kvůli problematice konverze.

(Ad 4.). V práci se častěji objevuje hovorový, neakademický jazyk a pravopisné chyby, zejména interpunkční. Prameny a literaturu, nehledě na jejich nedostatečnost, nelze citovat svévolně (jak je naznačeno v pozn. č. 2 na s. 2), ale podle určité vžitě normy, ať už je jakákoli. Přehlednosti práce nepomohlo ani její „stažení“ na co nejmenší možný počet stran, vinou kterého splývají jednotlivé kapitoly, a tím méně zmíněná absence příloh.

Pozitivně mohu hodnotit pouze několik pasáží, v nichž autor shrnul a prezentoval některé výsledky svých pozorování a/nebo úvah nad českou verzí IKSCONu, tedy popis každodenního života na farmě Krišnúv dvůr (s. 21-22), diskusi o kontaminaci jazyka oddaných angličtinou a takto způsobených významových posunech termínů (s. 22-23), případně i závěrečnou úvahu nad ne/odlišností českých oddaných vůči stoupencům tohoto hnutí jinde v Evropě či ve světě (s. 31-32). Potíž je v tom, že všechna tato témata, která by zajisté byla velice nosná, jsou pouze naznačena a nijak hlouběji zpracována, chybí jakýkoli pokus o jejich teoretické uchopení a analýzu, stejně jako diskuse výzkumných technik, jejichž prostřednictvím se k nim autor dostal, a dokonce oddělení od dalšího materiálu, který prostě opisuje ze sekundární literatury. To, co by v práci mohlo být přínosné, se tak ztrácí ve změti špatně pojatých prolegomenálních pasáží.

* * *

Bakalářská práce M. Tichého příliš neodpovídá standardům kladeným na akademické práce (i na tomto stupni vysokoškolského vzdělání) a to jak teoreticky a metodicky, tak věcně a formálně. Autor si zvolil téma, které nedokázal řádně uchopit, aniž při jeho zpracování získal

nějaké nové poznatky a schopnosti, jichž měl nabýt během dosavadního studia, nepoužil ani v případě prezentace materiálu. Jistě upřímné vstupní odhodlání a (nevelká sice, ale alespoň nějaká) práce s existující literaturou tak fakticky přišly vniveč. Jako vedoucí práce ji nicméně **připouštím k obhajobě** a hodnotím jako **dobrou**.

V Praze 5. března 2009.

PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.